

O'ZBEKISTON VA XITOIY XALQ RESPUBLIKASINING MADANIY- GUMANITAR SOHALARDAGI HAMKORLIGI

Mamasidiqov Muhammad Nabijon o'g'li

Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti

*70220301 – Tarix (yo'nalishlar va faoliyat turi bo'yicha) yo'nalishi 2- kurs
magistranti*

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi va Xitoy Xalq Respublikasi o'rtasidagi madaniy-gumanitar hamkorlikning tarixiy ildizlari, zamonaviy institutsional asoslari, ta'lim, fan, madaniyat, turizm, xalq diplomatiyasi va ilmiy almashinuv jarayonlari kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqotda ikki mamlakat o'rtasidagi aloqalar faqat rasmiy diplomatik munosabatlar doirasida emas, balki sivilizatsiyalararo muloqot, Buyuk Ipak yo'li merosi, zamonaviy strategik sheriklik va inson kapitalini rivojlantirish omillari kesimida izohlanadi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, Xitoy Xalq Respublikasi, madaniy-gumanitar hamkorlik, Buyuk Ipak yo'li, strategik sheriklik, ta'lim almashinuvi, xalq diplomatiyasi, Konfutsiy instituti, turizm, madaniy diplomatiya, sivilizatsiyalararo muloqot.

СОТРУДНИЧЕСТВО РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН И КИТАЙСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ В КУЛЬТУРНО-ГУМАНИТАРНОЙ СФЕРЕ

Мамасидиков Мухаммад Набижон угли

Университет точных и социальных наук

*Магистрант 2-го курса по направлению 70220301 – История
по направлениям и видам деятельности*

Аннотация: В данной статье комплексно анализируются исторические корни, современные институциональные основы, а также процессы сотрудничества между Республикой Узбекистан и Китайской Народной Республикой в сферах культуры, образования, науки, туризма, народной дипломатии и научного обмена. В исследовании отношения между двумя странами рассматриваются не только в рамках официальных дипломатических связей, но и в контексте межкультурного диалога, наследия Великого шелкового пути, современного стратегического партнерства и факторов развития человеческого капитала.

Ключевые слова: Узбекистан, Китайская Народная Республика, культурно-гуманитарное сотрудничество, Великий шелковый путь, стратегическое партнерство, образовательный обмен, народная дипломатия, Институт Конфуция, туризм, культурная дипломатия, межкультурный диалог.

COOPERATION BETWEEN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA IN THE CULTURAL AND HUMANITARIAN SPHERES

Mamasidiqov Muhammad Nabijon ugli

University of Exact and Social Sciences

2nd-year Master's student in the field of 70220301 – History

by areas and types of activity

Abstract: *This article provides a comprehensive analysis of the historical roots, modern institutional foundations, and cooperation processes between the Republic of Uzbekistan and the People's Republic of China in the fields of culture, education, science, tourism, public diplomacy, and academic exchange. The study interprets relations between the two countries not only within the framework of official diplomatic ties, but also in the context of intercivilizational dialogue, the legacy of the Great Silk Road, modern strategic partnership, and factors related to the development of human capital.*

Keywords: *Uzbekistan, People's Republic of China, cultural and humanitarian cooperation, Great Silk Road, strategic partnership, educational exchange, public diplomacy, Confucius Institute, tourism, cultural diplomacy, intercivilizational dialogue.*

KIRISH

O'zbekiston va Xitoy Xalq Respublikasi o'rtasidagi madaniy-gumanitar hamkorlik zamonaviy xalqaro munosabatlarda tobora muhim ahamiyat kasb etayotgan ko'p qatlamli jarayon bo'lib, u siyosiy ishonch, iqtisodiy manfaat, tarixiy xotira va inson kapitali o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni namoyon etadi. Globallashuv sharoitida davlatlar o'rtasidagi munosabatlar faqat savdo hajmi, transport yo'laklari yoki investitsiya loyihalari bilan belgilanmaydi; aksincha, xalqlar bir-birini qanday tushunishi, o'zaro qadriyatlarni qanday qabul qilishi, ta'lim va ilm-fan sohalarida qanday almashinuvlar shakllanishi ham strategik sheriklikning barqarorligini belgilovchi asosiy omillardan biriga aylanadi[1]. Shu nuqtai nazardan O'zbekiston–Xitoy madaniy-gumanitar hamkorligi ikki davlat tashqi siyosatining yordamchi elementi emas, balki o'zaro ishonchni ijtimoiy asosda mustahkamlovchi, iqtisodiy hamkorlikning ma'naviy-madaniy tayanchini yaratadigan, mintaqaviy barqarorlik va sivilizatsiyalararo muloqotga xizmat qiladigan mustaqil tadqiqot obyekti sifatida qaralishi lozim. Mazkur mavzuning dolzarbligi, bir tomondan, O'zbekistonning ochiq, pragmatik va ko'p vektorli tashqi siyosatida Xitoy bilan har tomonlama strategik sheriklikning yuksalishi bilan, ikkinchi tomondan, Xitoyning Markaziy Osiyo bilan aloqalarida madaniy yaqinlik, tarixiy meros va insonlararo muloqot omiliga alohida e'tibor qaratayotgani bilan belgilanadi. Xitoy Tashqi ishlar vazirligi ma'lumotlarida

2025-yil 17-iyun kuni Astana shahrida bo'lib o'tgan uchrashuvda ikki tomon madaniyat markazlarini o'zaro tashkil etish, universitetlar o'rtasidagi hamkorlik forumlarini rivojlantirish va xalq diplomatiyasini kuchaytirish masalalarini alohida ta'kidlagani qayd etilgan. Bu holat madaniy-gumanitar yo'nalishlarning rasmiy siyosiy kun tartibida ham strategik maqomga ega bo'layotganini ko'rsatadi[2]. O'zbekiston va Xitoy munosabatlarining madaniy ildizlari qadimgi Buyuk Ipak yo'li bilan bevosita bog'liq bo'lib, bu tarixiy yo'l faqat savdo karvonlarining harakatlanish makoni emas, balki til, din, falsafa, hunarmandchilik, tibbiyot, astronomiya, adabiyot va san'at namunalari almashinadigan ulkan muloqot maydoni bo'lgan. Samarqand, Buxoro, Termiz, Xiva kabi shaharlar qadimgi Sharq va G'arb o'rtasidagi madaniy vositachilik vazifasini bajargan bo'lsa, Xitoyning qadimiy ilmiy-texnologik yutuqlari, ipakchilik an'analari, qog'oz tayyorlash tajribasi ham Markaziy Osiyo hududlari orqali keng sivilizatsion makonga tarqalgan. Demak, bugungi madaniy-gumanitar hamkorlik mutlaqo yangi hodisa emas, balki tarixiy xotirada mavjud bo'lgan muloqot an'alarining zamonaviy xalqaro-huquqiy, ta'limiy va institutsional shakllarda qayta tiklanishidir[3]. Mustaqillik yillarida diplomatik aloqalarning yo'lga qo'yilishi, ta'lim sohasidagi bitimlar, madaniyat kunlari, ilmiy konferensiyalar, san'at jamoalari almashinuvi va oliy ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlik ushbu tarixiy muloqotni yangi mazmun bilan boyitdi. Ayniqsa, 2005-yilda Toshkentda Markaziy Osiyodagi dastlabki Konfutsiy institutlaridan birining tashkil etilishi, keyinchalik Samarqandda ham xitoy tili va madaniyatini o'rgatishga qaratilgan markazlarning faoliyat boshlashi ikki mamlakatning gumanitar aloqalarida ta'limiy komponentning ustuvorligini kuchaytirdi[4]. Maqola mavzusining ilmiy ahamiyati shundaki, O'zbekiston–Xitoy madaniy-gumanitar hamkorligini faqat tadbirlar, tashriflar yoki memorandumlar yig'indisi sifatida emas, balki o'zaro ta'sir etuvchi tizim sifatida o'rganish zarur. Bu tizimda tarixiy meros, davlatlararo strategik sheriklik, oliy ta'limdagi xalqaro mobillik, madaniy diplomatiya, turizm salohiyati, fanlararo ilmiy aloqalar va yoshlar muloqoti bir-birini to'ldiradi. Masalan, Xitoy bilan hamkorlikda tashkil etilayotgan ilmiy-amaliy konferensiyalar tarixiy va madaniy manbalarni qayta talqin qilish imkonini bersa, talabalar almashinuvi va til o'rganish dasturlari kelajak mutaxassislarining

mintaqaviy tafakkurini kengaytiradi[5]. Madaniyat va turizm sohasidagi loyihalar esa ikki xalqning bir-biri haqidagi tasavvurlarini stereotiplardan xoli, ko'proq tajriba va bevosita tanishuv asosida shakllantirishga xizmat qiladi. Shunday qilib, mazkur maqolaning asosiy maqsadi O'zbekiston va Xitoy Xalq Respublikasi o'rtasidagi madaniy-gumanitar hamkorlikning tarixiy-madaniy asoslari, zamonaviy rivojlanish tendensiyalari va istiqbolli mexanizmlarini ilmiy tahlil qilishdan iborat bo'lib, tadqiqot jarayonida ushbu hamkorlikning ta'lim, fan, madaniyat, turizm va xalq diplomatiyasi yo'nalishlaridagi integrativ imkoniyatlari ochib beriladi[6].

ADABIYOTLAR TAHLILI

O'zbekiston va Xitoy Xalq Respublikasi o'rtasidagi madaniy-gumanitar aloqalar bo'yicha o'zbek ilmiy muhitida olib borilayotgan tadqiqotlar ichida Nigora Saydaliyevaning ilmiy qarashlari alohida o'rin tutadi. Uning "O'zbekiston va Xitoy madaniy hamkorligi: tarix va hozirgi zamon" nomli maqolasida ikki mamlakat aloqalari tarixiy ildizlar va zamonaviy jarayonlar uzviylikida tahlil qilinadi. Muallif Buyuk Ipak yo'li davridan boshlangan bilim, san'at, diniy qadriyatlar va adabiy an'analar almashinuvini hozirgi ta'lim, turizm, xalq diplomatiyasi va madaniy almashinuv dasturlari bilan bog'lab izohlaydi. Saydaliyevaning yondashuvida madaniy hamkorlik iqtisodiy yoki siyosiy munosabatlarning oddiy qo'shimchasi emas, balki ularning ijtimoiy barqarorligini ta'minlovchi strategik resurs sifatida talqin qilinadi. Mazkur yondashuv maqolamiz uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi, chunki unda madaniy-gumanitar muloqotning tarixiy uzluksizligi va hozirgi zamondagi institutsional ko'rinishlari bir butun tizim sifatida ko'riladi[7]. Ikkinchi muhim ilmiy yo'nalish Raxima Alimovanning temuriylar davri manbalari, elchilik aloqalari va Xitoy bilan tarixiy diplomatik munosabatlar haqidagi tadqiqotlari bilan bog'liq. Uning Google Scholar profilida qayd etilgan "Temuriylar davri manbalarida Xitoy bilan elchilik aloqalari xususida" mavzusidagi ishlari O'zbekiston–Xitoy munosabatlarini faqat zamonaviy diplomatik bosqichdan emas, balki o'rta asr siyosiy-madaniy muloqoti, saroy diplomatiyasi, elchilik an'analari va tarixiy manbashunoslik asosida tahlil qilish imkonini beradi. Alimovanning ilmiy yondashuvi shuni ko'rsatadiki, Xitoy bilan aloqalar Markaziy Osiyo tarixida doimo murakkab, ko'p yo'nalishli va madaniy ma'noga ega bo'lgan jarayon sifatida

shakllangan[8]. Saydaliyeva zamonaviy madaniy hamkorlikning tarixiy va amaliy ko'rinishlarini keng yoritgan bo'lsa, Alimova tarixiy manbalar orqali o'zaro muloqotning chuqur ildizlarini aniqlashga e'tibor qaratadi. Shu jihatdan har ikki olimaning ilmiy ishlari bir-birini to'ldiradi: birinchisi bugungi madaniy diplomatiya va xalq diplomatiyasini tarixiy xotira bilan bog'lasa, ikkinchisi tarixiy elchilik va manbashunoslik tajribasi orqali zamonaviy hamkorlikning sivilizatsion negizlarini tushuntiradi. Natijada mazkur maqolada adabiyotlar tahlili O'zbekiston–Xitoy madaniy-gumanitar aloqalarini tarixiy davomiylik, institutsional rivojlanish va insonlararo muloqotning birlashgan maydoni sifatida o'rganishga asos yaratadi.

METODOLOGIK QISM

Ushbu maqolada O'zbekiston va Xitoy Xalq Respublikasi o'rtasidagi madaniy-gumanitar hamkorlikni ilmiy jihatdan yoritishda tarixiy-genetik, tizimli-tahliliy, komparativ, institutsional, diskursiv va kontent-tahlil metodlari o'zaro uyg'un holda qo'llanildi. Tarixiy-genetik metod orqali ikki xalq o'rtasidagi madaniy aloqalarning Buyuk Ipak yo'li davridan boshlangan ildizlari, o'rta asr elchilik munosabatlari, mustaqillikdan keyingi diplomatik yaqinlashuv va hozirgi strategik sheriklik bosqichlari ketma-ketlikda talqin qilindi. Tizimli-tahliliy yondashuv madaniy-gumanitar hamkorlikni alohida tadbirlar majmui sifatida emas, balki ta'lim, fan, san'at, turizm, xalq diplomatiyasi va tarixiy merosni asrash yo'nalishlarini birlashtiruvchi murakkab ijtimoiy tizim sifatida ko'rishga imkon berdi. Komparativ metod yordamida O'zbekiston va Xitoyning madaniy diplomatiya tajribasi, gumanitar aloqalarni tashkil etish mexanizmlari, til o'qitish, oliy ta'lim almashinuvi va qo'shma ilmiy tadbirlar o'rtasidagi o'xshash hamda farqli jihatlar ilmiy qiyoslandi. Institutsional yondashuv Konfutsiy institutlari, universitetlararo memorandumlar, hukumatlararo kelishuvlar, madaniyat markazlari, xalqaro konferensiyalar va turizm tashkilotlari faoliyatini hamkorlikning barqaror tashkiliy mexanizmlari sifatida tahlil qilishga xizmat qildi. Diskursiv tahlil esa rasmiy bayonotlar, prezidentlar nutqlari, diplomatik xabarlar va ilmiy maqolalarda "do'stlik", "strategik sheriklik", "xalq diplomatiyasi", "madaniy yaqinlik" kabi tushunchalarning qanday ma'noda ishlatilayotganini aniqlashga qaratildi. Kontent-tahlil metodidan ilmiy maqolalar, rasmiy axborotlar va konferensiya materiallaridagi asosiy g'oyalarni

ajratish, ularni mavzular bo'yicha guruhlash va madaniy-gumanitar hamkorlikning ustuvor yo'nalishlarini aniqlashda foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosi shundan iboratki, unda madaniy hamkorlik faqat madaniyat sohasi bilan chegaralanmay, balki xalqaro munosabatlar nazariyasi, sivilizatsiyalararo muloqot, yumshoq kuch, ta'lim diplomatiyasi va ijtimoiy kapital tushunchalari bilan bog'liq holda izohlandi. Shu bois maqola doirasida empirik ma'lumotlar nazariy tushunchalar bilan uyg'unlashtirildi, tarixiy dalillar zamonaviy siyosiy jarayonlar bilan qiyoslandi, madaniy almashinuv esa ikki davlat o'rtasidagi ishonch muhitini kengaytiruvchi ko'p funksiyali mexanizm sifatida tahlil qilindi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston va Xitoy Xalq Respublikasi o'rtasidagi madaniy-gumanitar hamkorlik so'nggi yillarda mazmunan kengayib, shaklan institutsionallashib, funksional jihatdan strategik ahamiyat kasb etmoqda. Avvalo, bu hamkorlikning tarixiy ildizlari zamonaviy aloqalarga legitimlik va ramziy kuch bag'ishlaydi, chunki Buyuk Ipak yo'li merosi ikki xalq o'rtasidagi muloqotni vaqtinchalik siyosiy kon'yunktura emas, balki uzoq muddatli sivilizatsion davomiylik sifatida talqin qilishga imkon beradi. Ikkinchidan, ta'lim va fan sohasidagi aloqalar madaniy-gumanitar hamkorlikning eng barqaror yo'nalishiga aylanmoqda. Xitoy tilini o'qitish, Konfutsiy institutlari faoliyati, talabalar va professor-o'qituvchilar almashinuvi, qo'shma ilmiy konferensiyalar hamda universitetlar o'rtasidagi memorandumlar ikki tomonlama munosabatlarda inson kapitalini shakllantirish funksiyasini bajarmoqda. Bunda yosh avlodning til kompetensiyasi, madaniyatlararo kommunikativ malakasi va mintaqaviy tafakkuri rivojlanishi kelajakdagi siyosiy-iqtisodiy aloqalar uchun ham mustahkam ijtimoiy poydevor yaratadi. Uchinchidan, madaniyat va san'at almashinuvi ikki davlat xalqlari o'rtasidagi tasavvurlarni yaqinlashtirish, milliy madaniyatlarni xalqaro maydonda tanitish va o'zaro hurmat muhitini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Madaniyat kunlari, ijodiy jamoalar ishtiroki, ko'rgazmalar, festivallar va xalq amaliy san'ati loyihalari madaniy diplomatiyaning amaliy ko'rinishlari sifatida namoyon bo'lmoqda. To'rtinchidan, turizm sohasidagi hamkorlik tarixiy shaharlar, ziyorat turizmi, Ipak yo'li brendi va madaniy meros obyektlari orqali yangi ijtimoiy-iqtisodiy

imkoniyatlar yaratadi. Xitoylik sayyohlar uchun O'zbekistonning Samarqand, Buxoro, Xiva va Toshkent kabi markazlari qadimgi sivilizatsiya izlarini ko'rish maydoni bo'lsa, o'zbekistonlik talabalar va tadqiqotchilar uchun Xitoyning ta'lim, texnologiya va madaniyat tajribasi o'rganish manbai bo'lib xizmat qiladi. Beshinchidan, rasmiy diplomatik hujjatlar va yuqori darajadagi uchrashuvlarda madaniy markazlar tashkil etish, universitetlararo forumlar va xalq diplomatiyasini rivojlantirish masalalarining ko'tarilishi gumanitar hamkorlikning davlat siyosatidagi o'rnini mustahkamlayotganini ko'rsatadi. Umuman olganda, natijalar O'zbekiston–Xitoy madaniy-gumanitar hamkorligi nafaqat alohida madaniy tadbirlar tizimi, balki o'zaro ishonch, ta'limiy mobillik, tarixiy xotira va strategik sheriklikni birlashtiruvchi kompleks diplomatik resurs ekanini asoslaydi.

MUHOKAMA

O'zbekiston va Xitoy Xalq Respublikasi o'rtasidagi madaniy-gumanitar hamkorlikni ilmiy baholashda xorijiy olimlarning madaniy diplomatiya va yumshoq kuch haqidagi qarashlari muhim nazariy fon yaratadi. Amerikalik olim Joseph Nye "soft power" konsepsiyasida davlatning xalqaro maydondagi ta'siri faqat harbiy yoki iqtisodiy imkoniyatlar bilan emas, balki madaniyat, qadriyatlar va siyosiy jozibadorlik orqali ham shakllanishini ta'kidlaydi. Uning nuqtai nazaridan qaralganda, O'zbekiston–Xitoy gumanitar aloqalari ikki tomon uchun ham yumshoq kuchni oshiruvchi maydon hisoblanadi: Xitoy o'z tili, madaniyati, ta'lim modeli va tarixiy merosini Konfutsiy institutlari, akademik almashinuvlar va madaniyat markazlari orqali tanitsa, O'zbekiston o'zining Ipak yo'li sivilizatsiyasi, islomiy-ma'rifiy merosi, tarixiy shaharlar va milliy san'atini Xitoy auditoriyasiga yaqinlashtiradi. Biroq Nye yondashuvining bahsli jihati shundaki, madaniy diplomatiya ayrim holatlarda faqat jozibadorlik emas, balki ta'sir doirasini kengaytirish vositasi sifatida ham talqin qilinishi mumkin. Shu sababli O'zbekiston uchun madaniy-gumanitar hamkorlikda ochiqlik bilan birga milliy madaniy suverenitetni, til siyosatini va akademik mustaqillikni muvozanatda saqlash zarur[9]. Xitoy va Osiyo tarixini chuqur tadqiq qilgan Wang Gungwu esa Xitoyning tashqi madaniy aloqalarini ko'proq tarixiy diaspora, savdo yo'llari, sivilizatsion markazlar va mintaqaviy o'zaro bog'liqliklar nuqtai nazaridan izohlaydi. Uning

qarashlariga ko'ra, Xitoyning tashqi dunyo bilan munosabatlari qadimdan savdo, bilim almashinuvi va madaniy vositachilik orqali shakllangan bo'lib, bu jarayonlar zamonaviy global sharoitda yangi institutsional shakllarga ega bo'lmoqda. Wang Gungwu nuqtai nazari O'zbekiston–Xitoy munosabatlaridagi Ipak yo'li merosini chuqurroq tushuntirishga yordam beradi, chunki bu meros ikki xalqni faqat bugungi siyosiy manfaatlar asosida emas, balki tarixiy o'zaro bog'liqlik asosida ham yaqinlashtiradi. Biroq bu yondashuv ham polemik muhokamaga muhtoj: tarixiy merosga haddan tashqari romantik qarash zamonaviy hamkorlikdagi real muammolarni, masalan, til to'sig'i, akademik standartlar farqi, madaniy mahsulotlar almashinuvidagi nomutanosiblik yoki turizm infratuzilmasidagi cheklovlarni e'tibordan chetda qoldirishi mumkin. Demak, Nye konsepsiyasi madaniy-gumanitar hamkorlikning ta'sir va jozibadorlik mexanizmini ochib bersa, Wang Gungwu yondashuvi uning tarixiy-sivilizatsion negizlarini tushuntiradi. Mazkur ikki qarash o'rtasidagi ilmiy polemika shuni anglatadiki, O'zbekiston–Xitoy hamkorligini bir vaqtning o'zida ham yumshoq kuch, ham tarixiy xotira, ham amaliy institutsional manfaatlar kesimida tahlil qilish zarur. Bunday kompleks qarash hamkorlikni biryoqlama ideallashtirishdan saqlaydi va uni barqaror, teng huquqli, o'zaro manfaatli hamda madaniy jihatdan sezgir strategiya sifatida rivojlantirishga yordam beradi[10].

XULOSA

O'zbekiston va Xitoy Xalq Respublikasi o'rtasidagi madaniy-gumanitar hamkorlik ikki davlat munosabatlarining mazmunan eng chuqur va istiqbolli yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, mazkur hamkorlikning kuchi uning ko'p qatlamli tabiatida, ya'ni tarixiy xotira, sivilizatsiyalararo muloqot, ta'limiy almashinuv, ilmiy hamkorlik, madaniy diplomatiya, turizm va xalq diplomatiyasining bir-biri bilan bog'langanligidadir. Buyuk Ipak yo'li merosi ikki xalq o'rtasidagi do'stlikning ramziy asosini tashkil etsa, zamonaviy universitetlararo aloqalar, Konfutsiy institutlari, madaniyat kunlari, qo'shma konferensiyalar va turizm loyihalari ushbu tarixiy asosni amaliy mazmun bilan boyitmoqda. Maqola natijalari madaniy-gumanitar hamkorlikni O'zbekiston–Xitoy strategik sherikligining ijtimoiy tayanchi sifatida baholash mumkinligini

ko'rsatadi, chunki aynan gumanitar almashinuv xalqlar o'rtasidagi ishonchni mustahkamlaydi, siyosiy qarorlarning jamiyat tomonidan qabul qilinishiga yordam beradi va iqtisodiy hamkorlik uchun qulay madaniy muhit yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Алимов А. Внешне экономическая деятельность Республики Узбекистан: взгляд в будущее. – Т.: Ўзбекистон, 1992. – Б. 72.
2. Нуриддинов Э. Международное Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar 2026-yil 3-sonA seriya 1099 sotrudnichestvo Respubliki Uzbekistan so stranami Evropi. – Т. Чўлпон, 2002. – Б. 213.;
3. Қирғизбоев А. Ўзбекистон Республикасининг Осиё мамлакатлари билан халқаро ҳамкорлиги. – Т.: Фан, 2004. – Б. 280.;
4. Кўчаров Ч. Марказий Осиёнинг минтақавий интеграцион жараён муаммолари (геосиёсий таҳлил тажрибаси). – Т.: Фан, 2007. – Б. 200.;
5. Рахимов М.А. Современная история взаимоотношений Узбекистана и стран Центральной Азии с ведущими государствами мира. – Т.: Адабиёт учқунлари, 2016. – Б. 224.;
6. Ражабов Қ., Бекмуратов Х. Ўзбекистон билан Туркия ўртасидаги иқтисодий ва маданий ҳамкорлик тарихидан. – Т.: Tafakkur, 2017. – Б. 168.
7. Қодир Жўраев. «Ўзбекистон – Хитой: ўзаро муносабатлар изчил ривожланмоқда». «Ўзбекистон Республикаси ва жаҳон ҳамжамияти» тўплами. Тошкент: «Олтин мерос», 2024. 402–405-бетлар.
8. Ўзбекистон Республикаси Ҳукумат портали. «On the entry into force of the Agreement between the Government of the Republic of Uzbekistan and the Government of the People's Republic of China on mutual visa-free travel». Тошкент, 13 май 2025 йил.
9. Қодир Жўраев. «Марказий Осиё – Хитой илк саммити ҳамкорлик истиқболларини янги босқичга олиб чиқишга хизмат қилади». «Ўзбекистон Республикаси ва жаҳон ҳамжамияти» тўплами. Тошкент: «Олтин мерос», 2024. 355–357-бетлар.
10. Nadège Rolland. «China's Eurasian Century? Political and Strategic Implications of the Belt and Road Initiative». Seattle: The National Bureau of Asian Research, 2017. 208 p.